

PILAR RAHOLA

L'ESPIA DEL RITZ

NOVELLA

Columna

PILAR RAHOLA
L'ESPIA DEL RITZ

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: MARÇ DEL 2020
© PILAR RAHOLA, 2020
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2634-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 3.316-2020
FOTOCOMPOSICIÓ: GAMA, S.L.

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a **ecològic**
i procedeix de boscos gestionats de manera **sostenible**.

Índex

PREÀMBUL (12 DE SETEMBRE DE 1943)

La Rosaleda. «Bodas, comuniones, banquetes» . 13

POR (1942)

Un tovalló de paper 21
La cova del pirata 57
El bidell del Ritz. 87
El Reichsführer Himmler a la suite reial 97
El bell país dels somnis blaus 117

RESISTÈNCIA (1942-1943)

L'esperit de la Mariona 145
Notícies que arriben de França. 167
«El secret del violí» 177

Les perletes d'un collar	209
La nena sorda	219
«Sabia que el Führer no m'abandonaria»	233
Glenn Miller en un bosc de Flandes	251
«La vieja Viena de los vales y el amor»	281
<i>Alles Gute zum Geburtstag, Herr Hitler</i>	297

RENAIXENÇA (1944-1945)

L'assassinat de Bernard Hilda	319
Capitana Hilda	341
<i>Ikh hab dir lib.</i>	357

EPÍLEG (1947)

Copacabana	377
----------------------	-----

ADDENDA

<i>Llista de noms</i>	401
---------------------------------	-----

Un tovalló de paper

Li faltaven pocs mesos per als divuit anys, i encara mantenia el nom familiar de Levitzky quan va anar amb els pares a veure el debut dels ballets russos de Montecarlo, al Teatre dels Camps Elisis. Recordava la data amb precisió, 9 de juny de 1932, perquè aquell dia havia besat per primera vegada la Flora, i a la nit, amb la interpretació de *Scuola di ballo* de Léonide Massine, el record d'aquell petó l'havia emocionat. Mai no havia vist un ballet tan delicat, i va imaginar que algun dia aniria a l'Òpera de Montecarlo i tornaria a gaudir d'aquella dansa subtil. «Hi aniré amb la Flora, ens regalarem un viatge de nocces!», va pensar, mentre el ballet omplia de bellesa l'escenari, i, amarat d'una inesperada eufòria, es va sentir l'home més fort del món.

D'allò ja feia deu anys, i ara que contemplava la badia serena de Montecarlo, el record d'aquell mo-

ment feliç el va fer estremir. Ja no es deia Levitzky, havia completat els estudis de violí, s'havia casat amb la Flora, havia creat una orquestra de jazz, els nazis havien entrat a París i, de sobte, el món s'havia esberlat per sempre. Tot el que coneixia i estimava restava colgat sota una muntanya de runes, i ja no hi havia somnis per construir, ni esperances a les quals agafar-se, perquè l'única llei que regnava a les seves vides era la de la supervivència. Viure un dia més, cada dia, i no ser caçat com una rata, aquell era l'únic objectiu, l'única fita, l'única religió. I amb aquella fe del supervivent, havia fugit al sud amb la família i els músics, i feia dos anys que l'orquestra tocava pels locals de la Costa Brava, Canes, Saint-Tropez i, sobretot, Niça.

«Niça»... En evocar la ciutat, va respirar profundament, abstret del paisatge que el contemplava. Havia pronunciat el nom amb pausada solemnitat, com si fos alguna paraula sagrada de les paraixot del sàbat que, de petit, escoltava a la sinagoga. Al capdavant, en aquell racó càlid de la Mediterrània, la Flora i ell havien esgarrapat engrunes de felicitat, malgrat la negror que els volia encalçar. Niça semblava un redós segur, una bassa calma, i, per uns instants, va tornar al seu cabaret, l'elegant Le Perroquet, on dirigia l'orquestra amb dos pianos, «Bernard Hilda et son rythme à douze», deia el rètol lluminós de l'entrada, i on la seva delicada vocalista, la Jacqueline Chatenet, interpretava un jazz melòdic que maldava per imitar l'estil *sui generis* de

Marlene Dietrich. Amb aquell record bla, assegut tot sol davant la badia de Montecarlo, va esbossar un intent de somriure i la melodia de «Le vagabond», que tan sovint havia interpretat a Le Perroquet, el va acaronar.

*C'est la vie qui vient qui va,
je ne sais pas où elle mène,
et la route qui s'en va,
je ne sais où m'emmènera.*

«No, no sabem on ens menarà, la ruta», va reaccionar sobtadament, com si s'hagués despertat d'un somni enganyós, i, convençut que la nostàlgia era un luxe impropï en aquells temps sinistres, va recuperar forces i va començar a repassar, mentalment, el pla de fugida que havien preparat.

Només feia tres mesos que havien sortit de Niça, però ja acumulaven tantes fugides, que no recordava el que era una vida sense un pla d'escapada. Primer la sortida precipitada de París, camí de Biarritz, quan França encara no s'havia rendit, però les urpes dels nazis ja encaçaven terres franceses. Recordava el que havia dit el pare quan el primer ministre, Paul Reynaud, va rebutjar el pla de pau de Hitler: «Els alemanys estan ferits per la derrota de la Gran Guerra, i faran el que calgui per guanyar. França pot caure», i en aquell moment, tota la família el va mirar com si s'hagués begut

l'enteniment. França no podia caure, París no podia caure, el seu món no podia ensorrar-se, però vuit mesos després els nazis entraven a la capital. Havia gravat a la memòria, amb precisió de cirurgia, cada detall de la tèrbola nit en què el pare els va reunir per avisar-los que havien de fugir. Aquell mateix matí, Itàlia els havia declarat la guerra i aquella notícia el va convèncer definitivament. «Mussolini és un fanàtic, però és llest, i si s'hi apunta és perquè veu que Hitler guanyarà, i que ell formarà part de la victòria». I amb aquella frase els va comminar a agafar el que fos bàsic, perquè havien de sortir de París al més aviat possible. Quan la mare s'hi va enfrontar, convençuda que exagerava la situació, el pare va començar a relatar els esdeveniments de les darreres setmanes sense gairebé respirar, com si estigués posseït, i el quadre que va deixar a la sala del menjador, on la família l'escoltava bocabadada i alhora espantada, va ser tètric.

—Aquest general Rommel, amb la seva setena dels Panzer, està capturant milers de presoners, és un fantasma, no saben ni per on arriba... Diuen que Reynaud ha trucat a Churchill i li ha dit que estaven derrotats... Per què creieu que Churchill ha vingut a París precipitadament...? Si diuen que el govern està cremant arxius i es prepara per evacuar la ciutat...

—Però aquest coronel, en De Gaulle, està guanyant batalles... —va respondre la mare, amb més esperança que convicció.

—Només guanya temps. No heu vist el que ha passat a Dunkerque...? Si diuen que la meitat dels destructors dels anglesos s'han enfonsat i que han mort desenes de pilots de caça... I ja ha caigut Bèlgica i Holanda i Luxemburg, i només fa trenta dies que van començar a envair-nos...

—Pare, no pots tenir raó, París aguantarà, França aguantarà, ja ho va fer a la Gran Guerra —va respondre en Bernard amb neguitosa insistència.

—París caurà... —va ser la resposta concisa i fulminant.

Quatre dies després de sortir de París, amb una maleta per cap, alguns estris bàsics, els instruments de música, uns pocs records familiars i els documents que els havien de permetre viatjar, les tropes de la Wehrmacht entraven a la capital. Era el 14 de juny de 1940, una data que s'acabava de convertir en la més trista de la seva vida. Després, al seu refugi del sud, els detalls d'aquells mesos sinistres es repetien a les converses, amb una obsessió malaltissa, alguns d'acomodats, d'altres d'aterrits. Tothom parlava de la substitució de Reynaud pel mariscal Pétain, el gran heroi de la batalla de Verdun; de l'armistici de pau signat al bosc de Compiègne, l'endemà de la caiguda de París; del tren amb què havia arribat Hitler, l'antic vagó del mariscal Foch, on l'any 1918 s'havia signat la fi de la Primera Guerra Mundial; de la destrucció de la flota francesa, ancorada a Algèria, per part dels britànics; de l'arrest

de Reynaud, condemnat a cadena perpètua; de la trobada de Pétain amb Hitler, a Montoire...

Eren tantes les notícies que s'acumulaven, que sovint en Bernard tenia la impressió de viure dins d'una novel·la perversa, on cada esdeveniment infaust no era res més que el preludi d'un esdeveniment pitjor, en una carrera cap a l'abisme. Quan va sentir la notícia de l'armistici amb Hitler a Compiègne, va pensar en la seva visita a aquell lloc històric, dos anys abans. Recordava l'orgull que va sentir en llegir la placa commemorativa de la victòria sobre els alemanys, a la Gran Guerra, «l'arrogància criminal del Reich alemany...», hi deia, amb supèrbia de vencedor, però ara, en aquell mateix lloc de la derrota alemanya, Hitler s'alçava victoriós. El vell lema de la República, «llibertat, igualtat, fraternitat», acabava de ser substituït per la nova idea que l'ideòleg d'extrema dreta Maurras havia inspirat i Pétain havia consagrat: «feina, família, pàtria...».

—«Feina, família, pàtria», què és això! Això no és la República Francesa, és un simulacre de Tercer Reich! Aquest Pétain és un petit Hitler —va esclatar un dia, mentre dinava amb la família.

—Hi ha esperança, Bernard, hi ha esperança. Mira aquest general De Gaulle; des de Londres, no ha reconegut Pétain i ha fet una crida per crear un govern de la França lliure...

...i la resposta de la seva mare, amb una convicció fèrria que no amagava la voluntat de tallar la conversa,

el va entendre. La mare no volia sentir mai les males notícies, era una optimista irreductible, fins i tot quan la foscor es desplegava al seu voltant, sense cap bri de llum que la desmentís. Però les males notícies eren les úniques notícies d'aquella realitat tortuosa. Només aquelles xifres dels trenta-set dies d'invasió ja feien esborronar. El rum-rum parlava de més de noranta mil morts, «i hem de comptar els centenars de milers de ferits, i es veu que hi ha més de dos milions de francesos als camps de presoners dels alemanys». No, no hi havia esperança. Només hi havia temps, temps per tornar a crear esperança. Però calia sobreviure per albirar-la.

A vegades, sense cap motiu aparent, tornava a sentir la fiblada feridora d'aquella nit de la fugida de París. Com si una dalla li hagués tallat la carn i hagués penetrat, entranyes endins, i l'hagués partit en dos. Era un dolor físic, especialment agut quan recordava la seva germana Irene, que havia començat a plorar quan el pare li va dir que marxarien, i, entre sanglots, anava preguntant què faria, què passaria amb la seva carrera. Feia poques setmanes que la Irene havia enregistrat el seu primer disc amb Émile Stern, i tots els entesos deien que era una jove prodigi i que tindria una gran carrera.

«Cert, la tindrà!», va dir-se convençut, fins i tot malgrat la situació de risc que patien. I, allà, en aquell Montecarlo que l'havia acollit i ja maldava per foragitar-lo, a punt d'una nova fugida, va deixar-se amorosir pel repàs dels èxits que havia acumulat la Irene,

malgrat ser molt jove. Era un pensament calm, dolç, guaridor... L'actuació al Palm Beach de Canes, amb només deu anys, «la nena jazz», l'havien batejada els crítics. El viatge a Bèlgica i Suïssa amb Maurice Chevalier... La *tournee* per Egipte amb l'orquestra Des Cadets. La seva interpretació de Mae West, al Folies Bergère... Els debuts a les grans sales del music-hall parisenc, a l'Alhambra, al Bobino de Montparnasse...

«El Bobino», va repetir en veu alta, com si haver anomenat el nom d'aquell cabaret mític en silenci fos una heretgia, i aleshores es va deixar amanyagar pel record sedós de la nit en què la seva germana va actuar a la gran sala del local. «Aquí, on canta la Môme, la Piaf, i on venia el revolucionari Lenin a escoltar el gran Montéhus, aquí cantarà la Irene!», va exclamar la mare amb orgull indissimulat, i tots tres van entrar per la porta del carrer de la Gaîté i es van asseure a la primera fila, on els havien reservat un lloc d'honor.

«Una nit lluminosa, i ara...», i novament va aturar en sec la nostàlgia d'aquells records amables. Acabava de recordar el que li havien explicat a Canes: «Fins i tot Montéhus corre perill. Fixa't, un cantant tan estimat, i ara ha d'anar pel carrer amb una estrella de David cosida a la roba. Sort que no l'han deportat». Però ell no era Montéhus i sabia que, si alguna vegada li posaven l'estrella de David, no seria per caminar identificat per la França de Vichy, sinó per anar als trens que el conduïrien als camps. El pare havia tingut raó, calia sortir

de París abans que fos massa tard. «Anirem a Biarritz amb la família Stern. L'Émile no vol deixar la Irene. Agafeu el més essencial. I tu, Bernard, no t'oblidis del violí». I amb el violí aferrat, la companyia dels músics de l'orquestra i el suport de la família del promès de la Irene, feia dos anys que escapaven de la cacera.

El record de la Irene el va tornar a abatre. «Tan feliç que estava, quan va cantar al Gran Hotel de Cannes!», i va recordar aquella interpretació brillant de la seva germana davant d'un públic selecte. «Ha vingut Marc Allégret i Jacques Prévert!», deia la gent, i el Gran Hotel s'omplia de glamur, com si no hi hagués guerra i els nazis no haguessin ocupat el seu país. I, després, les actuacions brillants al Maxim's de Niça...

Va ser a Niça on es va abraçar per darrera vegada amb la Irene, abans que fugís a Amèrica. Va ser una abraçada desesperada, ferida, tan llarga, que gairebé els van haver de separar, fusionats en una massa densa d'amor i de pena. Des que havien fugit de París, sabien que cada nit era una amenaça i cada matí, una victòria, perquè encara respiraven i estaven junts i guanyaven temps al temps que els volien negar. Però en qualsevol moment els podien detenir, i aquell perill anunciat els tenia en permanent situació de guàrdia, sobretot des de la promulgació de la llei d'identificació obligada i de la creació del registre de jueus. I després va arribar l'abolició de la llei Marchandreau, amb la qual s'havia perseguit l'antisemitisme, i el toc de que-

da obligat per als jueus, i la seva exclusió de l'exèrcit, del funcionariat, de la medicina, de la música... «De la música, Flora, ni música podem fer». Tampoc no podien anar a les places públiques, ni pujar als darrers vagons del metro de París, i tots els jueus havien d'entregar les ràdios i els aparells de comunicació, mentre començaven les ràtzies.

La primera va ser la gran ràtzia del maig del 1941, un any després de la seva fugida de París. Amb aquella detenció massiva, la del «bitllet verd», perpetrada amb l'excusa de revisar els documents dels jueus, havien internat quatre mil homes als camps de Pithiviers i Beaune, a Loiret. Després vindria la ràtzia de l'agost, just a continuació de l'ofensiva alemanya a la Unió Soviètica, i amb l'excusa de detenir agents comunistes, havien enviat 4.200 jueus al camp de Drancy. I la ràtzia dels «notables», del desembre del 1941, amb vuit-cents intel·lectuals jueus detinguts i enviats al camp de Compiègne. I la primera deportació de quatre combois, amb més de mil jueus, cap a Auschwitz, el mes de març passat... I la ràtzia del Velòdrom, el mateix dia en què els nazis buidaven completament el gueto de Varsòvia..., 12.884 jueus..., 4.051 d'ells, nens de menys de dotze anys... I els trenta-vuit combois cap a Auschwitz enviats a partir del juliol... I la primera ràtzia a la zona de Vichy, amb deu mil jueus detinguts... I les ràtzies següents a la zona sud, el 26, 27 i 28 d'agost, amb milers de jueus, homes, dones, nens, malalts, gent

gran, enviats als camps de Llemotges, Clermont-Ferrand, Lió, Marsella, Niça..., tots deportats immediatament cap a Auschwitz.

«Sort, sort que no estem registrats i no saben que som jueus, i sort que ens vam canviar el cognom, i, a més, som a la zona lliure, que els nazis encara no manen del tot a Vichy, però...», i el però era l'adversativa que marcava el tic-tac de la seva vida. Sabia que aquell camuflatge d'alegre orquestra de músics era molt feble, i que en qualsevol moment podia caure. «Quan, quan ens tocarà a nosaltres?», es preguntava a les nits, quan jeia al llit, apagats els llums del cabaret, silenciats els instruments, sol amb la seva angoixa. Tenia la impressió de viure un temps prestat, robat al perill, però amb un rellotge de sorra que anava devorant les engrunes d'aquell fràgil préstec. I aquella nit de feia tres mesos, a Niça, el temps s'havia acabat. El primer avís de perill seriós l'havien percebut a Canes, quan tocaven al cabaret Le Relai. Deien que Goebbels havia prohibit la música dels negres i també la dels jueus, «Dels jueus? Hi ha una música nostra?», i tots sabien que les ordres del ministre nazi de la propaganda eren llei a la França ocupada. L'orquestra d'en Bernard estava formada per jueus i negres i, a més, tocava música de negres, sobretot quan el gran Henri Salvador feia les seves filigranes de jazz amb la guitarra. «L'Henri, quina sort quan es va afegir a l'orquestra, quin gran músic!», i per bé que li havia dolgut que deixés l'or-

questra setmanes després, per anar-se'n amb Ray Ventura a fer un *tour* per l'Amèrica del Sud, ara pensava que era el millor que podia haver fet. «Si més no, ell salvarà la vida», i aquell pensament li donava un cert respir.

Sí, era una orquestra de negres i jueus, duien la marca.

I així els va marcar el comissari de policia que els va convocar, amb urgència, a la prefectura. «Música de negres, i teniu negres a l'orquestra, i, si gratem una mica, encara en sortirà alguna gota de sang jueva. Sou una vergonya, una vergonya inacceptable!», va dir, alçant una veu rabiosa, i el gruny d'aquell policia va ser l'alarma roja per sortir immediatament de Canes. Però va ser a Niça quan, arran d'una delació, el pare va ser detingut i enviat a Marsella, per deportar-lo a un camp de concentració; va ser aleshores quan el monstre es va apropar tant, que va alenar al seu clatell. Angoixat pels esdeveniments, que s'havien precipitat, aquell dia va fer una cosa que no havia fet mai abans: es va posar els tefil·lins del seu avi, que el pare guardava amb cura des dels temps en què havia fugit de Rússia, i va començar a recitar, amb devoció, la tefil·là Ha-Dérej, l'antiga oració del viatger que el seu poble pregava des de feia segles, i que la mare repetia sempre que començaven un viatge.

«Que sigui la teva voluntat, Hashem, el meu Déu i Déu dels meus pares, que ens condueixis a la pau...»,

començava tremolós; respirava, intentava recordar les paraules precises, «ens deslliuris de l'urpa de qualsevol atacant al camí i de qualsevol mal contratemps...», s'aturava, nerviós, i tornava: «fes-nos arribar en pau al lloc de destinació...», i quan va concloure, «que sentis la nostra humil pregària, perquè tu ets Hashem, el que escolta les oracions...», va pensar que havia fet un gest inútil, que era la llei dels homes i no la dels déus, la que decidiria si el pare vivia o moria, i que acceptar-ho no era cap opció. Tanmateix, i malgrat aquella convicció, la pregària li va atorgar una calma inesperada, com si un vent suau li escampés les boires de l'ànima.

No era un home creient, ni tampoc ho era gaire la família, però el pare estimava les antigues tradicions que, malgrat les dificultats, s'havien transmès de pares a fills durant segles, i per això celebraven el sàbat a casa, i a vegades anaven a la sinagoga, sobretot durant la Pèssah. I en el Iom Kippur, en el darrer dia de l'Expiació, recitaven junts la Neilà... «El Nora Alilà, el Nora Alilà, Amni Lanu Mekhilà, Beshaat Aneilà»... El pare deia que ser jueu era molt més que ser d'una religió, i que es podia ser creient o ser descregut, però que no es podia deixar de ser jueu. «Si t'oblides que ets jueu, no t'amoïnis, que ja t'ho recordaran els altres», perquè allò que els identificava com a poble no era la creença en Hashem, sinó un fet encara més etèri, que, tanmateix, pesava com una roca, un estigma

gravat a la pell, que els perseguia des de feia dos mil anys. «El que importa és que recordem qui som», afegia el pare.

Un divendres, en un sopar de sàbat, va fer la pregunta. Què significava, exactament, allò de ser jueu? Feia poca estona que el pare havia recitat el Kidush, amb el got de vi a la mà, i havia tallat el bocí de la *halah*, mentre pronunciava el Hamotzi, «Beneït ets Tu, Hashem, Déu nostre, Rei de l'univers, que fas sortir el pa de la terra»... Aquell pa trenat, que la mare adornava amb llavors de sèsam, perfumades amb anís, era una delícia que regnava a la taula, guarnida amb el mantell dels divendres, les espelmes del sàbat enceses, les plàteres especials per a les dues *halots* que restaven tapades amb el mantellet brodat.

«L'aroma de la meva infància», va dir-se, en recordar aquell divendres de feia tants anys, i la nostàlgia el va tornar a engolir. La resposta del pare havia quedat esculpida en pedra, a la seva memòria, mot a mot, colpit per la inapel·lable duresa de la resignació: «Ser jueu significa ser perseguit, Bernard, ser perseguit». I com si fos un reguitzell de tefil·làs maleïdes, allà, tot sol, davant de la badia de Montecarlo, a punt d'emprendre una nova fugida, va intentar recordar totes les altres fugides que havia protagonitzat la família. Com la del mateix pare, Saul Israel Levitsky, que, amb catorze anys, va agafar un tren fins a Sant Petersburg, i arribava a París el desembre del 1905. Acabava de sobreviui-

re al pogrom de Kíev, que havia matat un centenar de jueus i n'havia ferit més de tres-cents. Quan el pare en parlava, de la descripció de saquejos, violacions i assassinats que havia patit el barri jueu, els deixava corglaçats, i la seva mare sempre havia de frenar-lo i demanar-li que deixés d'explicar aquelles desgràcies del passat. «Després van venir més pogroms, com el d'Elizabethgrad, o el de Shpola, o el de Wasilkov..., més de cent seixanta barris jueus destruïts per tot Rússia, tres mil jueus assassinats...», i el «Prou!» contundent de la mare tancava abruptament la conversa.

«Acumulem tantes oracions del viatger en la nostra fugida eterna!», i per això, quan el pare va ser detingut i estava a punt d'iniciar el pitjor viatge de la seva vida, va pensar que, si alguna vegada havia tingut sentit recitar la tefil·là Ha-Dérej, era aquell dia. De poc a res importava si creia o no creia en el Hashem, perquè aquella qüestió, que no havia resolt, no li impedia mantenir els savis rituals que li havia llegat la memòria mil·lenària del seu poble. En aquell moment, no podia fer altra cosa que pregar, i pregar ja era fer alguna cosa.

Finalment, Hashem, o la suma de petites circumstàncies que havien forjat l'atzar, en forma d'ambaixador dels Estats Units a Portugal, va permetre que el pare fos alliberat i expulsat de França. La seva germana Irene havia nascut a Richmond, quan els pares van fugir de París durant la Primera Guerra Mundial, «una altra fugida!», just quan començaven les acusacions

contra els jueus, com a causants de la Gran Guerra. En Bernard no tenia encara l'any de vida quan la família el va inscriure a l'arxiu d'Ellis Island, i el Levitsky originari va quedar reduït a Levitt fins que van retornar a França, i el van recuperar. Cinc anys després de l'arribada als Estats Units naixeria la Irene, i aquella nacionalitat nord-americana acabava de salvar la vida del pare. Però calia sortir amb urgència de França, i, via Portugal, els pares i la Irene van emprendre un nou viatge cap a Amèrica.

Ell, amb la Flora i l'orquestra, van decidir quedar-se a Niça. No volien deixar els alegres concerts a Le Perroquet, i si tenien sort, potser podrien estar segurs un temps llarg.

La sort..., quin concepte esquivol i enganyós, sempre tan gasiu amb la gent com ell, la gent de l'estigma! Emperò, durant uns mesos va semblar que la deessa Fortuna els somreia, i les nits a Le Perroquet van ser com petites llums de normalitat al bell mig d'una foscor cada vegada més impenetrable. La gent entrava i sortia del cabaret, els trajos elegants dels homes, els vestits alegres de les dones, la veu trencada de la Jacqueline, els balls, el miratge d'una vida endreçada, una feina, uns horaris, uns amics, i ben aviat... fum, tot fum. Els mesos de calma es van transformar en dies apressats i perillosos. «Diuen que toqueu música americana i que sou proaliats. La policia us busca per detenir-vos», i novament la nit es va convertir en l'amiga

amatent d'una precipitada fugida. «Anirem a Montecarlo», una nova ciutat, una nova esperança, un nou perill. També a Mònaco els cercaven per detenir-los i, si descobrien la seva condició jueva, era segur que els deportarien. França sencera s'havia convertit en un territori de caça i ja no hi havia amagatalls on la música hi fluís més enllà de la por. No eren músics, eren jueus. No eren éssers humans, eren jueus. No eren francesos, eren jueus, i per ser jueus, eren els animals predilectes dels caçadors de vides. Fugir, fugir, fugir...

Però fugir de qui, dels nazis? O era dels mateixos francesos, dels seus veïns, de les persones que el saludaven a la botiga, de la bona gent que anava a escoltar-lo al casino? Quants, de tots ells, el voldrien veure empresonat, si sabessin que era jueu? Al capdavant, què era el gran escriptor Céline, sinó francès? Recordava la forta impressió que li havia causat la lectura d'uns fragments d'un llibre de Céline que li va mostrar el seu amic Saul, en un bistrot de París, una tarda desvagada en què parlaven de les idees contra els jueus que començaven a créixer per tot França. En Saul estava obsessionat amb l'antisemitisme i sempre li deia que, un dia o altre, viurien, al seu país, el mateix que a Rússia o a Alemanya. «Veurem pogroms a França, Bernard, ja ho veuràs. No tenim cap altra sortida que anar a Palestina», li repetia abrandat, imbuït d'uns forts ideals sionistes. En Bernard no tenia la mateixa impressió, i tampoc no li interessava gens la política, perquè

només sentia delit per la música, i, a més, sempre li havia semblat que en Saul exagerava, però aquella lectura d'un escriptor de renom i prestigiós, que parlava del seu poble d'una manera tan brutal, el va deixar corglaçat. Tenia raó en Saul: no era Rússia, no era Alemanya, no era Àustria, era la mateixa França, la França de la República, de la Il·lustració, dels amants de la cultura. Era el gran Céline, que deia que els jueus eren monstres, híbrids, llops esquinçats que havien de desaparèixer. I després hi havia aquell llibre de moda d'un tal Rebatet. Tothom el comprava, el llegia, en parlava arreu, com si fos una obra mestra. La Flora també l'havia comprat, en una llibreria de Canes, però no pensava llegir-lo mai. «Si ens veuen amb aquest pamflet, mai no s'imaginaran que som jueus», va engegat-li decidida, mentre deixava *Les Décombres* sobre la taula. I era cert, perquè semblava impossible que un jueu pogués comprar, i menys llegir, aquella gran muntanya d'odi. «Per construir aquest edifici, el feixisme ha de reduir la impotència de molts enemics, que també són els de la nació. Per tant, ha de ser anticolonial, antijueu, antiparlamentari, antimaçònic...». La creació d'un nou país sobre les ruïnes d'una massiva destrucció de vides i valors. «Sí, certament són ruïnes, les ruïnes d'una civilització que s'esfondrarà si segueix les passes d'aquests bojos...», va dir en veu alta, fastiguejat i rabiüt, mentre llençava el llibre a terra. Però la Flora el va recollir de pressa i mentre allisava unes

pàgines que s'havien rebregat, li va dir en to imperatiu: «Aquest llibre ens acompanyarà mentre estiguem fugint. Només ens en desfarem quan arribem a una zona segura». I amb *Les Décombres* a la maleta, van apressar-se a fugir cap a Mònaco.

«Quin viatge a Montecarlo tan diferent del que havia somiat, quan encara eren possibles els somnis!», va dir-se boirós, com si despertés d'un malson, i, ferit per la calma del blau marí que contemplava, va pensar que només havien passat deu anys de vida, però que, en aquells deu anys, ell havia viscut deu vides senceres. Prop seu, un estol de gavines sobrevolaven indolents, i els seus xiscles aguts, lluny de molestar-lo, li van aguditzar la malenconia. Què era la vida o la mort d'un pobre músic jueu, en el forat negre de milions d'anys... La guerra passaria, els anys passarien, els segles passarien, i nous estols de gavines continuarien amb el seu vol harmoniós, indiferents a les minúscules vides que maldaven per tenir esperança. El cicle perfecte de la creació, on un simple violinista espantat i perseguit, perdut en una teranyina de por, no era res més que una engruna de pa devorada pel temps. Ni un peu de pàgina en la història. Ni la remor llunyana d'un petit xiscle en el gran udol de l'univers.

«Bernard!», i el seu nom, en aquella veu coneguda que l'acompanyava per la vida, el va rescabalar del parany mental en què havia caigut. Se sentia cansat, inert, però no podia perdre's per aquells inútils laberints me-

lancòlics que el segrestaven. «Prou!», va dir-se en un to imperatiu que no li era propi. La convicció que la realitat no li permetia badar va imposar-se al desig poderós de deixar-se anar, atrapat en un profund sentit de derrota que volia engolir-lo. Aleshores, va mirar-se les cames, que descansaven indolents, i després les mans, delicades, suaus, petites, «mans de violinista», va dir-se amb una espurna d'orgull, i quan va alçar la mirada, els jardins que l'envoltaven li van semblar un horitzó abastable. «D'això es tracta, de fer la passa següent, i la següent, i la següent, i no pensar en com serà de llarg i tèrbol, el camí». Recuperat, o resignat fins al punt de poder recuperar-se, es va alçar i va caminar cap a la Flora, que repetia el seu nom. «Bernard, que m'escoltes?». Sí, l'escoltava, la veia, l'estimava, i ara estava a punt de tornar a fugir amb ella. Res del que pensés o digués o sentís, res no era important, perquè l'única cosa que importava era viure un dia més al costat d'aquella dona esplèndida, i, esperonat per l'instint de supervivència, va renovar les forces que, momentàniament, havia perdut. «Passa a passa, fins a la passa següent».

«Tot està preparat», va dir-li la Flora, i va començar a repassar els detalls de la fugida. «Si no hagués estat per en Logan...», va respondre-li, pensarós, i en pronunciar aquell nom va sentir una momentània sensació de felicitat. Era un personatge que havien conegut a Marsella, quan feien els tràmits al consolat nord-

americà, per tal de salvar la vida al pare. Esmunyedís i nerviós, amb una alçada notable i dotat d'un *moustache* exagerat que li atorgava un aire de francès antic, es presentava com a assessor del consolat, però en Bernard estava convençut que es tractava d'un espia. «Res no sembla veritat en aquest home. Potser no és ni americà, mira el francès tan polit que parla. I... aquest bigoti! I ves a saber si es diu Logan. Potser, ni el nom és cert», i tots dos reien imaginant-ho. Espia o funcionari esforçat, durant els dies en què van lluitar per rescatar el pare, en Logan es va convertir en un còmplice eficaç que els va explicar totes les opcions que podien tenir. També els va donar noms de persones que, al llarg de la Costa Brava, els podien ajudar a fugir, com el contacte de Montecarlo que acabava de preparar el seu viatge cap als Pirineus. «Fugir... Això si no tenim altre remei que fugir...», li va respondre la Flora, la primera vegada que en Logan ho va plantejar, i la seva resposta va ser inapel·lable: «No en tindreu altre remei». La realitat del pare, detingut a l'espera de ser deportat, era l'evidència més escruixidora.

A Marsella havien intentat contactar amb un periodista nord-americà que, en realitat, era un agent d'una xarxa de rescat de persones que fugien dels nazis. En Logan els en parlava sovint. «Es diu Varian Mckey Fry, és un protestant que fa de corresponsal d'una revista anomenada *The Living Age*, però en realitat és un salvador de vides».